

ОСВІТА В ІННОВАЦІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ ФРН

Розглянуто роль освіти в інноваційній політиці ФРН, визначено компетенції федерації і земель в освітній сфері та вплив їхніх ініціатив на розвиток німецької освіти.

The role of education in the innovation policy of Germany is considered in the article. Competences of the federation and lands in the education sphere and the influence of their initiatives on the development of German education are determined.

Ключові слова: управління освітою, інновації, інноваційна політика держави, розвиток освіти.

Характерною ознакою сучасного суспільства є активізація інноваційної активності. Інновації, наука, освіта стають визначальними чинниками розвитку держави і суспільства.

Кожна країна, яка прагне бути конкурентоспроможною в міжнародному просторі, вибудовує власну інноваційну політику: формуються національні інноваційні системи, розробляються стратегії інноваційного розвитку, збільшуються витрати на наукові дослідження.

Різні аспекти державного управління освітою та інноваційної складової в системі освіти досліджують багато українських учених, зокрема Л. Гаєвська, Л. Даниленко, О. Дем'янчук, О. Жабенко, Г. Єльнікова, С. Клепко, В. Корженко, В. Кремень, Т. Лукіна, С. Майборода, П. Матвієнко, А. Мазак, В. Нікітін та ін.

Проблема інноваційних аспектів державного управління в освітній галузі та шляхів її розвитку потребує ще ґрунтовних теоретичних досліджень.

Мета статті – дослідити роль освіти в інноваційній політиці ФРН та визначити основні орієнтири розвитку освітньої галузі.

ФРН за кількістю заявок на патенти посідає перше місце в Європі. Разом з Японією і США Німеччина в усьому світі знаходиться серед трьох найбільш інноваційних країн [12].

Федеративна Республіка Німеччина – демократична держава з республіканською формою правління, яка розділена на 16 федеральних земель, що мають свою конституцію та здійснюють управління освітою. В окремих землях система освіти має відмінності, але разом з тим існує багато її спільних ознак.

Структура освіти у ФРН складається з дошкільної, початкової, середньої, професійної, вищої та освіти дорослих.

Німецька середня освіта відрізняється багатоманітністю. Середні школи у ФРН поділяються на такі типи: головна школа; реальна школа; гімназія; загальна школа [8, с. 118–136].

В усьому світі високо цінується німецька професійна освіта. Дуальна система професійної освіти комбінує практику та теорію. У ній фахово-теоретична підготовка здійснюється в професійних школах, а практична підготовка проводиться через безпосереднє навчання на робочому місці або у спеціальній навчальній майстерні. Ця комбінація теорії та практики гарантує міжнародно визнану високу кваліфікацію німецьких робітників.

Система вищої освіти передбачає поєднання навчального процесу з науковими дослідженнями. “Єдність дослідження і навчання”, – так звучить принцип, на якому будується німецька вища школа. Новітні наукові знання передаються майбутній науковій еліті безпосередньо на семінарах і лекціях [10, с. 7–8].

У 2007 р. у вищих школах навчалося близько 1,98 млн студентів. У цілому пропонують навчання 376 вищих закладів, з них: 102 університети, 170 фахових вищих шкіл і 69 приватних вищих закладів [3, с. 8–11].

Німеччина є привабливим місцем для навчання студентів із Китаю, Болгарії, Польщі і Росії. Більшість студентів навчаються в державних університетах [10, с. 8–9].

Політика держави спрямована на вдосконалення та пристосування німецької вищої освіти до суспільних вимог, що постійно змінюються, і створювати школу конкурентоспроможною на міжнародному рівні. Вищі школи повинні отримати більше відповідальності [6, с. 328].

Характерними рисами німецької освіти є такі: доступність навчання; великий вибір різноманітних навчальних закладів; рання диференціація навчання; досконала система професійного навчання; “академічна свобода” у вищій школі; єдність науки й практики.

До 1990 р. у східній частині країни діяла зовсім інша система освіти. НДР мала одноманітну загальнонаціональну систему, яка фінансувалась державою. Розумілося, що вона повинна бути доступна всім громадянам, незалежно від соціального походження, професії й економічного положення. Приватних шкіл у НДР не було.

Після об'єднання західнонімецька модель освіти була розповсюджена по всій країні. За Конституцією від 1949 р. відсутнє всеосяжне регулювання освіти. Лише декілька принципових питань врегульовано, уніфіковано на всій території федерації: свобода мистецтв і науки, досліджень і навчання, державний нагляд за школою, релігійні заняття як обов'язковий навчальний предмет у державних школах, гарантія свободи

приватних шкіл [5, с. 27].

Освітня і культурна політика у федеральній державі вимагають тісної співпраці земель між собою і федерацією. Налагодженість дій такого нагляду позитивно впливає на функціонування освітньої системи та її розвиток. Федерація має обмежені повноваження в галузі освіти. Вона не отримала прав на типове законодавство. Тому не існує закону про шкільну освіту, дійсного для всієї ФРН [8, с. 42].

У Німеччині освітою опікуються такі заклади: Федеральне міністерство освіти і досліджень (BMBF), Федерально-земельна комісія з планування і розвитку досліджень (BLK), Постійна конференція міністрів освіти і культури (КМК).

Для вирішення проблем у вищій освіті створено Конференцію ректорів навчальних закладів Німеччини (HRK).

Головним консультативним органом є Рада з науки (Wissenschaftsrat), до складу якої входять представники федерації, земель, громадськості, вчені. Рада подає пропозиції, рекомендації щодо реформ, здійснює аналіз дослідницької діяльності вузів.

Федеральне міністерство освіти і досліджень утворюють вісім відділень.

Центральне відділення відповідає за персонал, організацію, інфраструктуру, бюджет. Перший відділ займається стратегічним розвитком освітньої та дослідницької політики і підтримкою обдарованих дітей, а також інноваціями. Другий відділ відповідає за міжнародне співробітництво. Третій відділ зосереджує увагу на професійній освіті, підвищенні кваліфікації й освіті протягом життя. У четвертому відділі роботу спрямовано на університетське та позауніверситетське дослідження. У центрі уваги п'ятого відділу – такі ключові технології, як нано-технології. Інноваціями в науках про життя і здоров'я займається шостий відділ. За культуру і соціальні науки відповідає сьомий відділ [2].

Федерально-земельна комісія з планування освіти і розвитку досліджень утворена на основі угоди між землями і федерацією. Сфера завдань охоплює планування в освіті та підтримку досліджень, слугує для координації освітньої політики між землями, є постійним форумом для обговорення питання освіти як федерацією, так і земель. Правління комісії змінюється щорічно. До складу комісії належать вісім представників федерального уряду і по одному від урядів земель. Комісія виступає з рекомендаціями до голови федерального уряду і голів земель для прийняття рішень.

Для підготовки своїх рішень комісія має два комітети: Комітет з планування та Комітет сприяння дослідженням.

Комітету з освітнього планування підпорядковується проектна група інновації в освіті, комісія щодо заочного навчання, редакційна конференція.

Головне завдання комісії – підготовка загального плану освіти, підтримка та супровід освітніх інноваційних спроб [8, с. 44–48].

Постійна конференція міністрів освіти і культури здійснює координацію в освітній галузі.

У рамках спільних завдань федерація і землі співпрацюють у плануванні освіти, підтримці досліджень і в розбудові вищої школи. Компетенція в освітній сфері переважно належить землям. Вони відповідають за загальноосвітні школи і професійну освіту [9, с. 198].

Освітня політика федерації та земель спрямована на ефективне поєднання теорії та практики, розвиток досліджень, забезпечення наступності в розробленні й упровадженні інновацій для утримування рівня німецької освіти на міжнародному ринку освітніх послуг.

Федерація виступає ініціатором зміни курсу в освітній політиці, залучаючи до цього громадську думку. “У школі в центрі уваги мають бути сильні сторони та індивідуальні можливості кожної дитини. При цьому повинні дотримуватись принципу заохочення і вимог [4]”.

Сьогодні ФРН прагне нової культури інновації, яка буде охоплювати всі суспільні галузі. Інноваційна привабливість повинна стати критерієм для державних дій. “Лише з інноваційними технологіями та послугами ми можемо існувати в глобальних змаганнях. Тому ми прагнемо до інноваційної політики [11]”.

У 2006 р. було розроблено високотехнологічну національну стратегію, мета якої – вивести країну на вершину наукових досліджень і забезпечити інноваційну стабільність у світі. Для зміцнення інноваційного клімату в державі Федеральний уряд з 2006 до 2009 р. передбачив 15 млрд євро [13].

Освіта в інноваційній політиці держави посідає провідне місце. Вона дає шанси країні на майбутнє. “Освіта – це основа всього життя. Освіта, дослідження та інновації стають фундаментом для майбутнього [14]”.

Змагання за шанси на майбутнє для Німеччини є основою якості освітньої системи [4]. Федеральний уряд і землі спрямовують зусилля на те, щоб “молодим людям незалежно від соціального походження запропонувати багату на шанси життєву перспективу в Німеччині, при цьому відкривати їм нові шляхи освіти й кваліфікації [11].”

У 2008 р. прийнято ініціативу федерального уряду щодо активності дій у підвищенні професійної кваліфікації протягом всього життя.

Основними викликами, які федерація і землі мають подолати разом, є такі:

- збільшення кількості тих, хто навчається;
- удосконалення викладання природничо-математичних дисциплін;

- підвищення професійної кваліфікації протягом усього життя;
- розвиток досліджень;
- забезпечення наступності у розробленні й впровадженні інновацій [7].

Таким чином, освіта є важливим аспектом інноваційної політики ФРН, а чітко сформульовані державою пріоритетні напрями розвитку німецької освіти дають шанси країні на майбутнє.

Німецький досвід інноваційної активності, налагодженості тісного співробітництва між федерацією та землями задля національних інтересів може слугувати прикладом для формування інноваційної політики в Україні.

Література:

1. Aufstieg durch Bildung – die Qualifizierungsinitiative der Bundesregierung. – Режим доступу : <http://www.bmbf.de/de/12042.php>
2. Bundesministerium für Bildung und Forschung. – Режим доступу : <http://www.bildungsserver.de/innovationsportal/zeigen.html?seite=4733>
3. Deutschland. – 2007. – № 1. – S. 8–11.
4. Innovationen in der Bildung. – Режим доступу : <http://www.bmbf.de/de/1076.php>
5. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. – München : Beck, 1999.
6. Chronik : Gesetz, Statistik, Dokumentation. – Magdeburg, 1998.
7. Chancen der Föderalismusreform nutzen. – Режим доступу : <http://www.bmbf.de/de/1263.php>
8. Christoph Führ Deutsches Bildungswesen seit 1945. – Bonn : Inter Nationes, 1996.
9. Model, Otto Staatbürger-Taschenbuch. – München : Beck, 2000.
10. Rainer Stumpf Bildung für die Welt von morgen // Deutschland. – 2007. – № 1. – S. 8–9.
11. Strategiprozesse : Ideen für die Zukunft in Bildung und Forschung. – Режим доступу : <http://www.bildungsserver.de/innovationsportal/zeigen.html?seite=4733>
12. <http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/ru/content-home/facts-and-figures/research-and-development.html>
13. <http://www.hightech-strategie.de/de/350.php>
14. <http://www.bmbf.de/de/6490.php>

Надійшла до редколегії 03.07.2009 р.